

Syjonizm i nazizm: dosłownie dwie strony tej samej monety

We wrześniu 1934 roku propagandowa gazeta Josepha Goebbelsa *Der Angriff* (*Atak*) opublikowała specjalny reportaż: dwunastoczęściową relację z podróży napisaną przez oficera SS Leopolda von Mildensteina, opisującą jego wizytę w Palestynie wraz z syjonistycznym urzędnikiem Kurtem Tuchlerem. Aby wypromować tę serię, Goebbels zlecił wybite w Norymberdze pamiątkowego medalu z brązu: na jednej stronie znajdowała się Gwiazda Dawida z napisem „*Ein Nazi fährt nach Palästina*” („Nazista podróżuje do Palestyny”), na drugiej swastyka z frazą „*Und erzählt davon im Angriff*” („I opowiada o tym w *Der Angriff*”).

Ten medal uchwycił ulotną, ale szokującą rzeczywistość: naziści i przywódcy syjonistyczni dzielili wspólny interes w emigracji Żydów do Palestyny. Naziści chcieli „judenrein” Niemiec (wolnych od Żydów); syjoniści chcieli zasiedlić swoje przyszłe państwo. Ich współpraca, pragmatyczna i oportunistyczna, rozkwitła w latach 30. XX wieku.

Kontekst: Europejskie nacjonalizmy i wykluczenie Żydów

XIX wiek przyniósł rozkwit **etnonacjonalizmu** – przekonania, że każdy naród (określony przez etniczność, język i „krew”) powinien żyć we własnym państwie. To była ideologiczna pożywka dla zjednoczenia Włoch i Niemiec oraz nacjonalistycznych powstań w imperiach austro-węgierskim i osmańskim.

Grupy mniejszościowe cierpiały pod tym nowym porządkiem:

- **Romowie** byli wypędzani, stereotypizowani, a później przeznaczeni do eksterminacji przez nazistów.
- **Polacy** byli represjonowani przez germanizację w Prusach i rusyfikację w Imperium Carów.
- **Czesi, Słowacy, Ukraińcy, południowi Słowianie** byli tłumieni w Austro-Węgrzech.
- **Ormianie** padli ofiarą masakr i ludobójstwa w Imperium Osmańskim.
- **Baskowie, Katalończycy, Bretończycy, Korsykanie** byli represjonowani w Hiszpanii i Francji.
- **Serbołużyczanie, Duńczycy, Finowie, Bałtowie** byli asymilowani lub tłumieni pod panowaniem pruskim lub rosyjskim.

Większość tych grup odpowiadała walką o prawa lub niepodległość. Syjonizm natomiast twierdził, że rozwiązaniem dla ucisku Żydów nie jest równość w Europie, lecz kolonizacja Palestyny.

Antysemityzm jako warunek wstępny syjonizmu

Antysemityzm był powszechny na długo przed nazistami:

- **Niemcy:** Wilhelm Marr ukuł termin „antysemityzm” w latach 70. XIX wieku.
- **Francja:** Afera Dreyfusa ujawniła głęboki antysemityzm.
- **Rosja:** Pogromy (1881–1905) zmusiły setki tysięcy ludzi do emigracji.
- **Austria:** Burmistrz Wiednia Karl Lueger zbudował karierę na antysemityzmie.
- **Węgry, Rumunia, Polska:** Oszczerstwa krwi, kwoty, pogromy.

Syjoniści interpretowali antysemityzm jako potwierdzenie, że Żydzi nie pasują do Europy. *Der Judenstaat* Herzla (1896) stwierdzał: antysemityzm nigdy nie zniknie, więc Żydzi potrzebują własnego państwa.

Konwergencja syjonistyczno-nazistowska

Memorandum z 1933 roku

21 czerwca 1933 roku Federacja Syjonistyczna Niemiec (ZVfD) wysłała memorandum do Adolfa Hitlera. Stwierdzono w nim:

„Na podstawie nowego państwa, które ustanowiło zasadę rasy, pragniemy włączyć naszą społeczność w ogólny porządek, aby również dla nas, w wyznaczonej nam sferze, możliwa była owocna działalność dla ojczyzny... Ponieważ również my sprzeciwiamy się małżeństwom mieszanym i popieramy zachowanie czystości grupy żydowskiej.”

Porozumienie Haavara (1933–1939)

25 sierpnia 1933 roku nazistowskie Niemcy i Agencja Żydowska podpisały porozumienie Haavara („Transfer”).

- **Mechanizm:** Niemieccy Żydzi deponowali aktywa w niemieckich bankach; pieniądze te były używane do zakupu niemieckich towarów eksportowanych do Palestyny. Emigranci otrzymywali zyski w Palestynie w lokalnej walucie.
- **Efekt:** Około 60 000 niemieckich Żydów wyemigrowało do Palestyny w ramach Haavara.
- **Wpływ:** Promowało eksport niemiecki i rozwój syjonistyczny, jednocześnie osłabiając międzynarodowy bojkot żydowski.

Der Angriff i podróż Mildensteina-Tuchlera

Wiosną 1933 roku **Kurt Tuchler**, urzędnik syjonistyczny, skontaktował się z oficerem SS **Leopoldem von Mildensteinem**, aby promować emigrację poprzez pozytywne relacje w nazistowskich mediach. Mildenstein i jego żona podróżowali z Tuchlerami po Palestynie, odwiedzając Tel Awiw, kibuce, Dolinę Jezreel, Safed, Hebron i Jerozolimę.

Podróż ta zaowocowała serią „*Ein Nazi fährt nach Palästina*” („Nazista podróżuje do Palestyny”), opublikowaną w *Der Angriff* od **26 września do 9 października 1934 roku**.

„Ein Nazi fährt nach Palästina” (1934)

Nazista podróżuje do Palestyny i opowiada o tym w Der Angriff

Każda część zawierała zdjęcia syjonistycznych osiedli i pionierów. Poniżej wybrane fragmenty.

Część 1 – Aufbruch nach Erez Israel (26 września 1934)

„Na dworcu w Berlinie młodzi Żydzi wsiedli do pociągu. Śpiewali hebrajskie pieśni, ich głosy pełne optymizmu. Krzyczeli na pożegnanie: *Szalom!* ... To był zew narodu, który wyruszał, by odbudować.”

Część 2 – Ankunft in Haifa (27 września 1934)

„W porcie w Hajfie arabscy tragarze tłoczyli się, krzycząc i chwytając bagaże chciwymi rękami. W przeciwieństwie do nich, żydowscy urzędnicy biura imigracyjnego przyjęli nas z porządkiem i dyscypliną, z dokładnie przygotowanymi dokumentami.”

Część 3 – Tel Aviv, die jüdische Stadt (28 września 1934)

„Tu mieszkają tylko Żydzi, tu pracują tylko Żydzi, tu handlują, kąpią się i tańczą tylko Żydzi. Językiem miasta jest hebrajski – starożytny język, odrodzony – ale samo miasto jest nowoczesne i zachodnie, z szerokimi ulicami i atrakcyjnymi sklepami. Wszędzie trwa budowa, by sprostać rosnącej populacji.”

„Zdecydowana większość Żydów w Palestynie to optymiści, pracowici, idealiści, którzy zamierzają budować kraj własnym potem – dokładne przeciwieństwo stereotypu zwykle przypisywanego Żydom.”

Część 4 – Die Kibbuzim und das Land (29 września 1934)

„W kibucu każda ręka pracuje: mężczyźni, kobiety i dzieci tak samo. Bagna są osuszane, sady się sadzi, buduje stodoły. Tu rodzi się nowy typ Żyda – zakorzeniony w ziemi, bliski ziemi.”

Część 5 – Ben Shemen und die Jugend (30 września 1934)

„W kolonii młodzieżowej Ben Szemen młodzi pionierzy są szkoleni nie tylko w nauce, ale i w pracy. Orzą ziemię, opiekują się bydłem i maszerują z dyscypliną. W ich oczach błyszczy duch przyszłości.”

Część 6 – Die Jesreel-Ebene (1 października 1934)

„W Dolinie Jezreel spotkałem Ben-Guriona, przywódcę wśród osadników. Wokół nas to, co kiedyś było bagnem i pustynią, stało się żyzną ziemią

uprawną. Osadnicy tutaj żyją wspólnotowo, dzieląc się wszystkim, z przekonaniem, że tworzą nowy naród.”

Część 7 – *Arabische Düfte* (2 października 1934)

„Kilka starszych kobiet siedzi naprzeciwko mnie. Najstarsze nie noszą już zasłon, choć chciałoby się, żeby nosiły... i te brudne dzieci. Autobus trzęsie się żałością. Mała dziewczynka dostaje choroby lokomocyjnej. Arabskie zapachy już nas otaczały, ale teraz stały się nie do zniesienia. My też wychylamy głowy przez okno.”

Część 8 – *Safad und der Norden* (3 października 1934)

„W Safed atmosfera jest napięta. Arabowie protestują przeciwko Brytyjczykom, wymachując pięściami i krzycząc. Żydzi w swojej małej dzielnicy pozostają za strzeżonymi drzwiami. Tu wyraźnie widać: Arab sprzeciwia się postępowi.”

Część 9 – *Hebron und die Vergangenheit* (4 października 1934)

„Przeszliśmy przez spaloną żydowską dzielnicę Hebronu. Ruiny przypominały krwawe dni 1929 roku, kiedy arabski tłum zaatakował swoich sąsiadów. Kamienie poczerwieniały od ognia, puste domy, cisza tam, gdzie kiedyś kwitło żydowskie życie.”

Część 10 – *Jerusalem und die heiligen Stätten* (5 października 1934)

„Przy Ścianie Płaczu Żydzi szeptali modlitwy. Arabowie przechodzili, drwiąc, krzycząc i szydząc, zakłócając ich pobożność. Wieczorem uczestniczyłem w spotkaniu żydowskich pisarzy w Jerozolimie – salon pełen rozmów, gdzie stara tradycja spotykała się z młodzieńczym odnowieniem.”

Część 11 – *Die Zukunft des Landes* (6 października 1934)

„Palestyna ma zdolność przyjęcia jeszcze wielu tysięcy. Już osiągnięte postępy pokazują, co można zrobić, gdy idealizm łączy się z pracą. Ale Brytyjczycy wahają się, bojąc się zamieszek, a Arabowie stają się niespokojni.”

Część 12 – *Eine Lösung der Judenfrage?* (9 października 1934)

„W Palestynie kwestia żydowska znajduje swoje rozwiązanie. Tu Żyd staje się produktywny, twórczy, związany z ziemią. Problem, który obciąża Europę, znajduje uzdrowienie w ziemi Erec Israel.”

Od Mildensteina do Eichmanna

Do 1935 roku Adolf Eichmann dołączył do departamentu Mildensteina. Studiował *Der Judenstaat* Herzla, uczył się hebrajskiego i jidysz, i określał siebie jako „syjonista” – nie z

przekonania, lecz jako środek do promowania emigracji jako rozwiązania „kwestii żydowskiej”.

Evian, niepowodzenie emigracji i radykalizacja

W lipcu 1938 roku Konferencja w Evian zebrała 32 kraje, by omówić problem żydowskich uchodźców. Większość odmówiła zwiększenia kwot imigracyjnych; tylko Dominikana zaoferowała ziemię dla 100 000 osób, choć przesiedlono zaledwie kilkaset.

Nazistowska propaganda triumfowała: „Żydzi na sprzedaż – nikt ich nie chce.” Syjonistyczni delegaci skupili się wyłącznie na Palestynie, odrzucając inne kierunki. Niepowodzenie emigracji przyczyniło się do zmiany nazistowskiej polityki z wypędzenia na eksterminację.

Kontakt Eichmanna z Hagana

W 1937 roku agent Hagany Feivel Polkes spotkał się z Eichmannem i Herbertem Hagenem. Polkes poprosił o broń i wsparcie nazistów przeciwko Brytyjczykom, przedstawiając Wielką Brytanię jako wspólnego wroga. Eichmann i Hagen podróżowali do Palestyny pod fałszywymi tożsamościami, zostali wydalenii przez Brytyjczyków i ponownie spotkali się z Polkesem w Kairze. Nie osiągnięto porozumienia, ale epizod ten ilustruje pragmatyzm – i desperację – obu stron.

Cienie przeszłości

Przed ludobójstwem polityka nazistowska obejmowała:

- **Systematyczne wywłaszczenie** (aryjzacja mienia żydowskiego).
- **Utrata obywatelstwa** (Prawa Norymberskie).
- **Podwójne systemy prawne** (Żydzi kontra Aryjczycy).
- **Arbitralne zatrzymania** (wczesne obozy).

Obserwatorzy wskazują na strukturalne podobieństwa w dzisiejszym Izraelu/Palestynie: wywłaszczenie ziemi, odmowa obywatelstwa, oddzielne systemy prawne dla osadników i Palestyńczyków oraz zatrzymania administracyjne.

Wniosek: Dwie twarze nacjonalizmu rasowego

Syjonizm i nazizm, choć przeciwstawne w swoich rezultatach, dzieliły wspólne ramy: oba były etnonacjonalistycznymi projektami, które odrzucały asymilację, gloryfikowały separację i definiowały tożsamość biologicznie.

Medal *Der Angriff* ze swastyką i Gwiazdą Dawida to więcej niż ciekawostka kolekcjonerska – to przypomnienie, że antysemityzm europejski nie został rozwiązany w Europie, lecz wyeksportowany do Palestyny, gdzie Palestyńczycy stali się ofiarami „rozwiązania” wymyślonego przez dwie rasistowsko-nacjonalistyczne ideologie.

Bibliografia

- *Der Angriff* (Berlin), numery 226–237 (26 września–9 października 1934).
- Memorandum Federacji Syjonistycznej Niemiec do Adolfa Hitlera, 21 czerwca 1933.
- Porozumienie Haavara, 25 sierpnia 1933.
- Akta Konferencji w Evian, lipiec 1938.
- Świadectwo Eichmanna (proces w Jerozolimie, 1961).
- Boas, Jacob. *Nazista podróżuje do Palestyny i opowiada o tym w Der Angriff*. History Today, 1980.
- Brenner, Lenni. *Syjonizm w erze dyktatorów*. Londyn: Croom Helm, 1983.
- Black, Edwin. *Porozumienie Transferowe: Dramatyczna historia paktu między Trzecią Rzeszą a żydowską Palestyną*. Nowy Jork: Macmillan, 1984.
- Nicosia, Francis. *Trzecia Rzesza i kwestia palestyńska*. Austin: University of Texas Press, 1985.
- Segev, Tom. *Siódmy milion: Izraelczycy i Holokaust*. Nowy Jork: Hill and Wang, 1991.
- Cesarani, David. *Eichmann: Jego życie i zbrodnie*. Londyn: Heinemann, 2004.
- Laqueur, Walter. *Historia syjonizmu*. Londyn: Tauris, 2003 [pierwotnie 1972].
- Longerich, Peter. *Holokaust: Prześladowania i mordy na Żydach przez nazistów*. Oksford: OUP, 2010.